

פרק 9

התנועה הציונית מקימה מוסדות ארגוניים

כפי שראינו קודם לכן, בקונגרס באזל החליטה התנועה הציונית להקים מוסדות ארגוניים שיסייעו במימוש מטרתיה. לצורך כך הוחלט בקונגרסים הציוניים הראשונים, שבאו לאחר הקונגרס הראשון שהתכנס בבאזל, להקים שלושה סוגי מוסדות: פוליטיים, כלכליים והתיישבותיים.

1. מוסדות פוליטיים

הקונגרס הוא המוסד הציוני העליון אשר שימש כמעין רשות מחוקקת (פרלמנט) של התנועה הציונית. תפקידו של הקונגרס היה לקבל את ההחלטות העקרוניות של התנועה ולפקח על מוסדותיה. מתוך הקונגרס נבחר נשיא ההסתדרות הציונית (הרצל נבחר כנשיא הראשון). בין השנים 1897 - 1901 התכנס הקונגרס מדי שנה, ולאחר מכן אחת לשנתיים. מתוך מוסד זה נבחרו מוסדות נוספים:

☞ **הוועד הפועל הציוני:** גוף זה היה מעין רשות מבצעת (ממשלה) שתפקידה לממש את החלטות הקונגרס הציוני. הגוף מנה כ- 20 חברים.

☞ **הוועד הפועל המצומצם:** גוף זה נבחר על ידי חברי הוועד הפועל הציוני והיווה מרכז לפעילותו. הגוף מנה שבעה חברים, שנבחרו מבין בכירי הוועד הפועל הציוני.

2. מוסדות כלכליים

בשנים הראשונות מימן הרצל את הפעילות הציונית בכספו הפרטי, בכספים פנימיים של התנועה הציונית (דמי השקל¹) ובכספי תרומות של יהודים עשירים. אולם תוך שנים אחדות החליטה התנועה הציונית על הקמת ארגונים כלכליים שיספקו לתנועה מקורות הכנסה עצמאיים. לצורך כך הקימה התנועה הציונית מספר מוסדות כלכליים:

☞ **בנק אוצר התיישבות היהודים:** ההון ההתחלתי להקמת בנק זה נאסף אמנם מתרומותיהם של יהודים עשירים, אולם הקמת הבנק אפשרה לתנועה הציונית מידה רבה יותר של עצמאות כלכלית. רווחי הבנק נועדו לסייע במימון התיישבות יהודית בארץ ישראל. הסיניף הראשון של אוצר התיישבות היהודים הוקם בלונדון, ובהמשך הוקמו מספר סניפים נוספים בארצות שונות.

☞ **בנק אנגלו-פלשתינה:** אחד הסניפים העיקריים של בנק אוצר התיישבות היהודים הוקם ביפו שבארץ ישראל, ונקרא **בנק אנגלו-פלשתינה**. סניף זה נועד לממן את התיישבות היהודית ואת הקמתם של מפעלים כלכליים נוספים בארץ ישראל. סניף זה הפך עם השנים לנכס המרכזי של הבנק.

3. מוסדות התיישבותיים

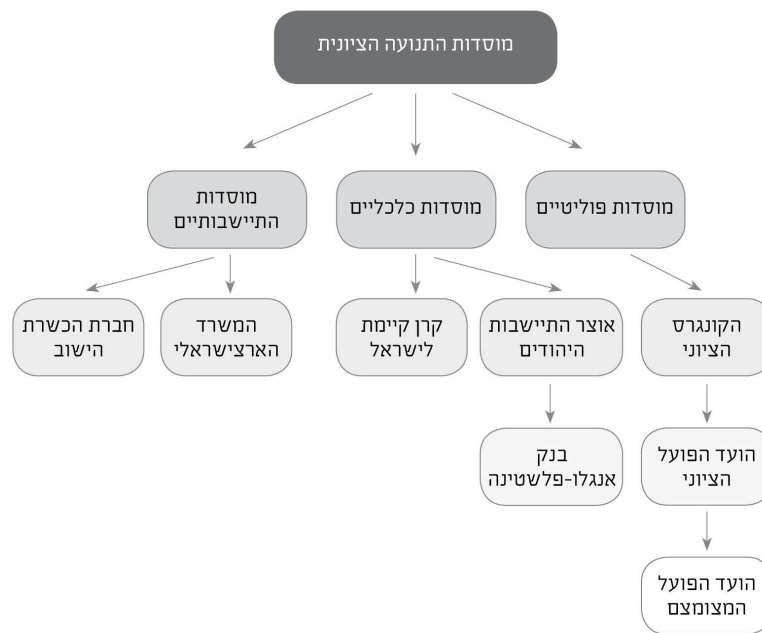
התנועה הציונית הקימה מספר ארגונים שמטרתם הייתה לרכוש קרקעות לצרכי התיישבות של העם היהודי בארץ ישראל:

☞ **קרן קיימת לישראל (קק"ל):** מוסד שהוקם בשנת 1901 במטרה לרכוש אדמות בארץ ישראל, כדי להפוך אותם לקניין (רכוש) של העם היהודי כולו. אדמות אלה לא נועדו למכירה לאנשים פרטיים. הקרן הקיימת אפשרה הקמת יישובים יהודיים על האדמות שרכשה.

¹ להרחבה על נושא זה ראו פרק 8.

המשרד הארצישראלי²: המשרד הוקם בשנת 1907, פעל ביפו ובראשו עמד ד"ר ארתור רופין. מטרתו של משרד זה הייתה לסייע לעולים החדשים להתיישב ולמצוא עבודה. פעילות המשרד מומנה מכספי הקרן הקיימת לישראל.

חברת הכשרת היישוב: מכיוון שהכנסותיה של קק"ל היו מצומצמות, הוחלט לתמוך בה על ידי הקמתו של ארגון נוסף שנקרא חברת הכשרת היישוב. ארגון חדש זה נעזר בכספי הון פרטי של יהודים וסייע לקק"ל לרכוש קרקעות כדי לעודד בהן התיישבות יהודית.

שאלות לתרגול

1. ציינו שני מוסדות פוליטיים שהוקמו על ידי התנועה הציונית. מה היו תפקידיהם של מוסדות אלה?
2. ציינו שני מוסדות כלכליים שהוקמו על ידי התנועה הציונית. מה היו תפקידיהם של מוסדות אלה?
3. ציינו שני מוסדות התיישבותיים שהוקמו על ידי התנועה הציונית. מה היו תפקידיהם של מוסדות אלה?
4. ציינו שלושה מוסדות פוליטיים, כלכליים והתיישבותיים שהוקמו על ידי התנועה הציונית (מוסד אחד מכל סוג). כיצד תרמה הקמת מוסדות אלה להגשמת מטרותיה של התנועה הציונית?
5. קראו את קטע המקור הבא והשיבו על השאלות שאחרי:

"... הדבר העיקרי במפעל שלנו היה הקונגרס הזה, גוף מייצג עבור הפזורים בכל העולם, במה יהודית, שכבודה גדל משנה לשנה... מכאן כבר יוצאות כיום סיסמאות עבור הגולה כולה. בכל ארצות אירופה, באמריקה הצפונית והדרומית, בצפון אפריקה ובדרומה, ועד לסיביר, הודו ואוסטרליה, קיימות כיום אגודות ציוניות..."
(הרצל³)

- א. מהי חשיבותם המרכזית של הקונגרסים הציוניים בעיני הרצל?
- ב. כיצד, לדעת הרצל, קידמו הקונגרסים הציוניים את יעדיה של התנועה הציונית?

² להרחבה על מוסד זה ראו פרק 24.

³ מעובד על פי נאום הפתיחה של הרצל בקונגרס החמישי. תיאודור הרצל, נאומים ומאמרים ציוניים ב' (1899 - 1904), עמ' 117 - 118. מופיע גם בתוך: יוסי גולדשטיין, בין ציון לציונות, (האוניברסיטה הפתוחה; תל אביב; תשנ"ו - 1995), עמ' 217.